

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การจัดการศึกษานอกระบบ ยึดหลักการและความมุ่งหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ควบคู่กับหลักการศึกษานอกระบบ หลักความเสมอภาค การมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบ กระบวนการเรียนรู้ ความหลากหลาย ความยืดหยุ่น การบูรณาการ และการกระจายอำนาจ เพื่อให้การศึกษานอกระบบเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

การจัดการศึกษานอกระบบ เชื่อว่าการศึกษาอาจเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ไม่เฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น การศึกษานอกระบบอาจพิจารณาการศึกษาได้ 2 ด้าน คือ ด้านที่ 1 เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากที่จัดในโรงเรียน โดยมีหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล แต่ก็มี ความยืดหยุ่นสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน ผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาจากสภาพแวดล้อม หรือความต้องการของผู้เรียนมากำหนดเป็นหลักสูตรก็ได้ แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ มีชีวิต จิตใจ มีอารมณ์ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจ สามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนตัดสินใจ เป็นมนุษย์ที่พัฒนาได้ด้วยตนเอง มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มิใช่ถูกสอน เมื่อปรารถนาที่จะเรียนก็จะขวนขวายที่จะเรียน และสามารถเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งจนนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ผู้ปกครอง และชุมชนของตนได้ ด้านที่ 2 เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน เป็นผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่โรงเรียนจัดให้ได้ โดยข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนทางด้านร่างกาย จิตใจ ที่สำคัญคือส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการใช้ชีวิตและการทำงานมาระดับหนึ่ง สามารถรับผิดชอบตนเองได้ การจัดการศึกษาจึงใช้หลักการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) เป็นหลักการสำคัญ คือ เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และครูผู้สอนในการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน ต้องเข้าใจเหตุผลของการเรียน มีเป้าหมายของการเรียนที่ชัดเจน ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับตนเองได้ ผู้เรียนจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่จะร่วมตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการประเมินผล การเรียนของตนเอง ครูผู้สอนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนจะต้องเข้าใจธรรมชาติ จิตใจและอารมณ์ของกลุ่มเป้าหมายและจัดโอกาสให้เรียนด้วยตนเอง เรียนจากของจริง เอาความรู้และประสบการณ์จาก

การทำงานมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ด้วย การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านร่างกาย ความคิด จิตใจ สติปัญญา และ สภาพแวดล้อม กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบส่วนมากเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ ดูแลผู้ปกครอง และมีข้อจำกัดมากมายในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็กแตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด (อัญชลี ธรรมะวิสิกุล, 2551, น. 1-2)

การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้น นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน มีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาที่สนองความต้องการและความสนใจเฉพาะอย่าง ทั้งในแง่ที่เป็นความรู้ การฝึกอาชีพ การคิดเป็น ทำเป็นและสามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำได้ เป็นการจัดการศึกษาที่มีความคล่องตัว ยืดหยุ่น ส่งเสริมให้ผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ และวัฒนธรรมอันจำเป็นในการประกอบอาชีพและดำรงตนเป็นคนดี โดยเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2551 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองอุดมการณ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตและสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญา “คิดเป็น” เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตและสังคม มีการบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม ศีลธรรม และวัฒนธรรม การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคม สามารถพึ่งพาตนเองได้ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียนซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์จากการทำงาน และการประกอบอาชีพ โดยการกำหนดสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ให้ความสำคัญกับการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ด้านจิตใจ ให้มีคุณธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างภูมิคุ้มกัน สามารถจัดการกับองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สร้างภูมิคุ้มกันตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้ง

คำนึงถึงธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ที่อยู่นอกระบบและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร โดยกำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ 5 สาระ ได้แก่ สาระทักษะการเรียนรู้ สาระความรู้พื้นฐาน สาระทักษะการดำเนินชีวิต สาระการพัฒนาสังคม และสาระการประกอบอาชีพ

การประเมินหลักสูตรมีความสำคัญในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรหลายประการด้วยกัน คือ ทำให้ได้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักสูตร ทำให้ได้ประเมินหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ประเมินความก้าวหน้าของการนำไปใช้และความสำเร็จของหลักสูตร รวมถึงผู้ที่รับผิดชอบหลักสูตรและให้ผู้ใช้หลักสูตร และทราบถึงจุดอ่อนของหลักสูตร พิสนุ พงศ์รี (2549, น. 135) จากเหตุผลดังกล่าว ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรปราการ ในฐานะเป็นหน่วยที่รับผิดชอบดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จนถึงปัจจุบันมีผู้สำเร็จการศึกษาแล้วในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 ซึ่งยังไม่มีมีการประเมินว่าหลักสูตรจัดทำขึ้นเหมาะสมหรือไม่ ดังนั้นจึงความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งที่ควรมีการประเมินหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำผลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ตรงกับความต้องการของนักศึกษาและให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ใน 3 ด้าน โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

2.1 เพื่อประเมินด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา ได้แก่

2.1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.1.2 ผลคะแนนการทดสอบระดับชาติ ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน (N-NET) นักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.1.3 สมรรถนะสำคัญของนักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

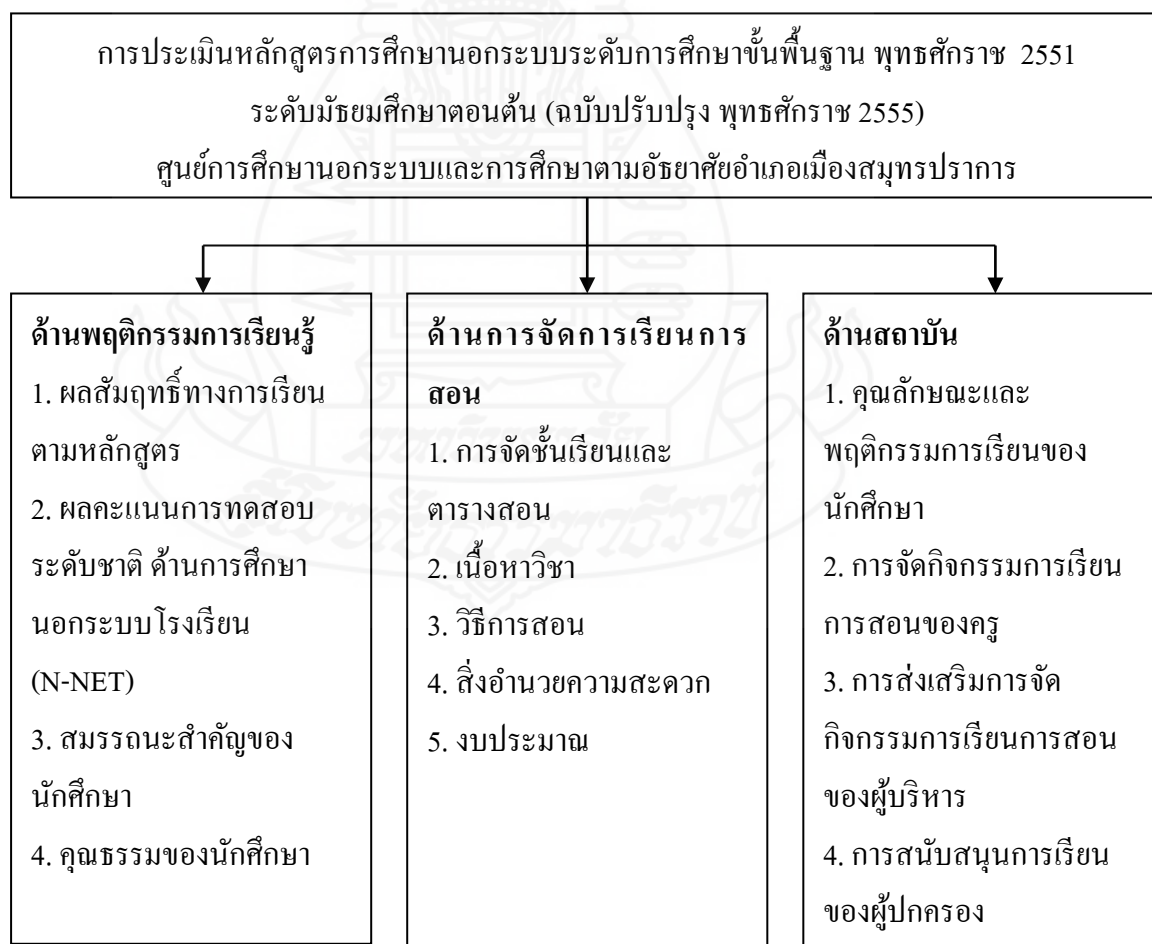
2.1.4 คุณธรรมของนักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2 เพื่อประเมินด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดชั้นเรียนและตารางสอน
เนื้อหาวิชา วิธีการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก และงบประมาณ

2.3 เพื่อประเมินด้านสถาบัน ได้แก่ คุณลักษณะและพฤติกรรมกรเรียนของนักศึกษา
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของ
ผู้บริหาร และการสนับสนุนการเรียนของผู้ปกครอง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็น
กรอบความคิดในการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งแสดงดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 เนื้อหาการวิจัย

4.1.1 หลักสูตรที่ประเมิน ได้แก่ หลักสูตรนอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรปราการ

4.1.2 ประชากรการวิจัย 2,438 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร 1 คน ครูผู้สอน 33 คน บุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรปราการ 4 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2,400 คน

4.2 ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่

4.2.1 พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา ได้แก่

- 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 2) ผลคะแนนการทดสอบระดับชาติ ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน (N-NET) นักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 3) สมรรถนะสำคัญของนักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 4) คุณธรรมของนักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4.2.2 การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดชั้นเรียนและตารางสอน เนื้อหาวิชา วิธีการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก และงบประมาณ

4.2.3 สถาบัน ได้แก่ คุณลักษณะและพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษา การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของครู การส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้บริหาร และการสนับสนุนการเรียนของผู้ปกครอง

4.3 ระยะเวลาที่ดำเนินการติดตามประเมินผล คือ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 หลักสูตร หมายถึง หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรปราการ

5.2 การประเมินหลักสูตร หมายถึง การพิจารณาตัดสินคุณค่าของหลักสูตรที่สร้างขึ้นว่าสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่ โดยใช้การวิจัยเชิงประเมินในประเด็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) พฤติกรรมการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนการสอน และ 3) สถาบัน ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

5.2.1 พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา ประกอบด้วย

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองสมุทรปราการ

2) ผลคะแนนการทดสอบระดับชาติ ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน (N-NET) นักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3) สมรรถนะสำคัญของนักศึกษาตามหลักสูตร ประกอบด้วย

(1) ความสามารถในการสื่อสาร หมายถึง การใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม

(2) ความสามารถในการคิด หมายถึง การรู้จักคิดวิเคราะห์ และคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

(3) ความสามารถในการแก้ปัญหา หมายถึง การแสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล

(4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต หมายถึง การทำงานและอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล จัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม

(5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี หมายถึง การรู้จักเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ ทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและทำงาน

4) **คุณธรรมของนักศึกษา** หมายถึง ผู้เรียนมี คุณธรรมจริยธรรม ความรู้พื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิต ความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพ ทักษะในการดำเนินชีวิต จิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

5.2.3 การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดชั้นเรียนและตารางสอน เนื้อหาวิชา วิธีการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก และงบประมาณ

5.2.4 สถาบัน หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมกรเรียนของนักศึกษา การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของครู การส่งเสริมการจัดการกิจกรรมเรียนการสอนของผู้บริหาร และการสนับสนุนการเรียนของผู้ปกครอง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการประเมินหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศให้กับผู้บริหาร นักวิชาการ ศิษยานุศิษย์ และผู้เกี่ยวข้อง ได้ทราบข้อมูล ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดจากการใช้หลักสูตร เพื่อประกอบการพิจารณาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ